

Παθητικὰς δὲ ποιότητας ὀνομάζουσιν, ὅσαι δυνάμεις τῶν σωμάτων διεγείρουσιν εἰς ἓν τῶν ἡμετέρων αἰσθητηρίων αἰσθημάτων, καὶ οἷον πάθος τι ἐμποιοῦσαι εἰς ἡμᾶς. Καὶ τοιαῦται εἶναι ἢ γλυκύτης τοῦ μέλιτος, ἢ πικρία τοῦ ἀψιθίου, αἰ ἀφαί τῶν ἀπτῶν, αἰ ὀσμαι, οἰ ἤχαι, καὶ τὰ χρώματα. Εἰς τὰς παθητικὰς ὁμῶς ποιότητας Ἀριστοτέλης προσίθησι καὶ τὰς ὑπὸ πάθους ἡμῖν προσγινομένας ποιότητας, οἷαι εἶναι ἢ ἐκ γεννητῆς ἢ ἀσθενείας ὠχρίαισι, ἢ ἐρυθμαίαισι, ἐν ᾧ δηλονότι ἢ μὴ ἐπίμονος, ὡς τὸ ἐξ αἰσχύνης ἐρυθμαίαιον, ὀνομάζεται πάθος.

Ἐπιπολαίους δὲ ποιότητας ὠνόμασεν, ὅσαι ποιὰ τὰ σώματα ἀποτελοῦσι κατ' ἐπιφάνειαν μόνον καὶ πέρατα, οἷαι εἶναι ἢ μορφή καὶ τὸ σχῆμα. Καὶ τὸ μὲν σχῆμα ἀποδίδωται εἰς τὰ ἀψυχα ἢ τεχνητά, ἢ δὲ μορφή, εἰς τὰ ἔμψυχα ἢ ἐκ φύσεως.

Τέλος πάντων ποιότητας ἐπεισάκτους ὀνομάζουσι τὰ ἀποκτώμενα (πλὴν μὴ ἐκ φύσεως) γνωρίσματα ἢ διαφορὰς τῶν ἀνθρώπων, οἷαι εἶναι ἢ ἕξις καὶ διάθεσις. Καὶ ἕξις μὲν εἶναι ποιότης ἐπεισάκτος ἐγγινομένη διὰ πολλῶν ἐνεργειῶν εἰς τὴν οὐσίαν, καὶ τρόπον τινα συμπεφυσιωμένη με αὐτήν: ἢ ἂν θέλης εἶναι εὐκολία ψυχῆς πρός τι ἐξ ἔθους ἐνδεδεχοῦς καὶ πυκνῆς μελέτης, εἰς τὸ νὰ ἐνεργῇ ἀπόνως ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἶναι ἢ ἐπισήμη, ἢ τέχνη ἢ σοφία, ἢ ἀρετή, ἢ κακία, κτξ. Διάθεσις δ' εἶναι ποιότης εὐεξάλειπτος; ἢ ἀρχὴ ἕξεως.

139. Συνάγεται λοιπὸν ἐκ τῶν ἐκτεθέντων, ὅτι ἅπασαι αἰ ἀνθρώπιναι γνώσεις εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ποιότητες. Ἄν ὁμῶς ἐξετάσῃ τις τὰς ποιότητας τῶν αἰσθημάτων

των, ἤθελεν ἰδοῖ ὅτι δὲν εἶναι ὁμοιοεῖς, ἀλλὰ διαφόροι εἰς τὰ πέντε αἰσθητήρια. Καθότι τὰ χρώματα, εἰ ὧν περ ἡ φύσις πληθύνει καὶ ποικίλει τὰ σῶματα, εἶναι μὲν ἄπειρα, πλην ἡ ἐνέργεια τῆς ὀφθαλμοῦ εἰς τὴν μετάβασιν ἀπὸ χρώματος εἰς χρῶμα εἶναι σχεδὸν ἀνεπαίσθητος, ἐν ὧ εἰς τὰ λοιπὰ αἰσθητήρια εἶναι ἐπαίσθητοτάτη. Καθότι αὐτὴ ἐσθίων μέλι φάγη ἀψίνθου, ἢ ἀκούων μελωδίας, ἀκούση θρήνου, ἢ ἰσάμενος μακρόθεν τοῦ πυρός, ἐφάπεται αὐτοῦ, ἤθελεν αἰσθανθῆ μεγίστης διαφορᾶς.

β. Ὅτι αἱ ἡδοναὶ τῆς γεύσεως εἶναι πλεόν πολυάριθμοι, ἢ τῆς ἀφῆς, πλην αἱ ἀλγηδόνες αὐτῆς εἶναι πολὺ ἀδυνατώτεροι τῶν ἀπτῶν.

γ. Ὅτι αἱ τῆς ἀφῆς ποιότητες εἶναι διαφόρων εἰδῶν, ἐν ὧ εἰς τὰ λοιπὰ αἰσθητήρια δὲν ἔχει χώραν τὸ τοιοῦτον. Καθότι ἡ μὲν θερμότης καὶ τὸ ψυχρὸν εἶναι ἄλλου εἶδους, ἢ ἡ σκληρότης, ἢ μαλακότης, κτξ. καὶ αὐταὶ ἄλλου, ἢ ἡ μάσιξ κτξ. ἔτι δὲ τὰ μὲν καυσικὰ τῶν σωματικῶν, τὰ τέμνοντα, καὶ τὰ μασιζόντα εἶναι δυνατῆς ἀφῆς ἀδυνατοῦ δὲ ἡ ὑγρότης, ἡ ξηρότης, ἡ μαλακότης, ἡ ῥευστότης ἢ σκληρότης, ἢ ὀμαλότης, κτξ. Καὶ ὑγρά μὲν σῶματα ὀνομάζομεν, ὅσα ἐφαρμοζόμενα ἐπὶ τῶν ἡμετέρων δακτύλων, διεγείρουσιν εἰς ἡμᾶς ἡδύτητα τινα μετὰ ψυχρῶν, ἢ θερμῶν. ῥευστὰ δὲ, ὅσα μὴ ἀλλάττονται τὴν μορφήν τῶν ἡμετέρων δακτύλων, ὑπεύκουσιν εὐκόλως εἰς πᾶσαν κίνησιν. ὀμαλὰ δὲ, ὅσα ἐκτελοῦσιν οὐδεμίαν ἀντίστασιν κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν, ἢ μικρὰν τὴν ἀνάθλιψιν ἐφ' ἡμῶν.

140. Ἐν λοιπὸν ἐξετάσθη τίς τὸ, τί αἱ ἀνθρώποι ἰ-

νομάζουσι σῶμα, ἤθελεν ἰδοῦν, ὅτι εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἔπερ ἡμεῖς ὀνομάζομεν ποιότητος. (135). Χιών, φέρε εἰπεῖν, δι' ἐμὲ ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπερ διεγείρει εἰς ἐμὲ τὰ αἰσθήματα: λευκότητα, ψυχος, βαρύτητα, κτξ: ἢ ὀρθώτερον εἰπεῖν, χιών δι' ἐμὲ ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ λευκότης, ψυχρότης, βαρύτης κτξ. Καθότι ἂν ἡ χιών ἦν ἀβαρής, ἦν ἀχρωμάτιστος, ἦν ἀφαντος, κτξ, ἤθελεν εἶναι μηδὲν δι' ἐμὲ.

141. Ἐν πρώτοις λοιπὸν ἐγὼ λέγω ὅτι αἱ ποιότητες τῶν σωμάτων εἶναι διαθέσεις τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ ὅχι ὅτι εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν σωμάτων.

Ἐγὼ ἀνοίγω τοὺς ἐμοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ βλέπω σώματα διαφόρου χρωματισμοῦ. Τώρα δευτὸν θάτερον: ἢ ταῦτα τὰ χρώματα εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν σωμάτων, ἢ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ: διότι ἤθελεν εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἑκάτερα τὰ μέρη: Ἄλλ' - ἡ ὄρασις ἐνὸς σώματος τί ἄλλο εἶναι, ἢ αἰσθημα τῆς ἐμῆς ψυχῆς (2); Καθότι ἂν αἱ ἀκτῖνες τοῦ Ἡλίου προσβάλλουσαι ἐπὶ τίνος σώματος: ἐπὶ τῆς χιόνος, φέρε εἰπεῖν, διὰ τῆς ἀνακλάσεως δὲν προσέβαλλον ἐπὶ τοῦ ὀπτικοῦ ἐμοῦ νεύρου, ἐγὼ δὲν ἤθελον ἰδοῦν ποτὲ χιόνα λευκῆν: ὡς, ὅπερ ὀνομάζομεν λευκότητα κεῖται ἐν ἐμοί: τουτέστιν εἶναι διάθεσις τῆς ἐμῆς ψυχῆς, καὶ ὅχι ὅτι εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς χιόνος τοιοῦτον τι: λευκότης, καὶ διὰ τὰ εἰπῶ οὕτως, ἐγὼ εἰμὶ λευκός, καὶ ὅχι τὸ μακρὰν ἐμοῦ κείμενον σῶμα.

Ἦχεῖ τις σάλπιγγα, καὶ ἐγὼ αἰσθάνομαι ἦχου ἢ δέος. Τώρα δευτὸν θάτερον: ἢ οὗτος ὁ ἦχος εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς σάλπιγγος, ἢ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ. Ἄλλ' - ὁ ἦχος

τι ἄλλο εἶναι, ἢ αἴσθημα τῆς ἐμῆς ψυχῆς (αὐτόθι); Ὡ-
σε τὸ εὐήχον ἢ δύσηχον εἶναι διάθεσις τῆς ἐμῆς ψυχῆς,
καὶ ὄχι ὅτι εἶναι ὄν εὐρισκόμενον ἐντὸς τῶν σωμάτων ἔ-
ξωθεν ἐμοῦ.

Ἐγὼ λαμβάνω ἀνά χεῖρας ἐν ῥόδου, καὶ αἰσθάνο-
μαι εὐωδίας τινος. Τώρα δυοῖν θάτερον: ἢ αὕτη ἢ εὐωδία
εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ ῥόδου; ἢ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ. Ἄλλ' - ἢ
εὐωδία τι ἄλλο εἶναι, ἢ αἴσθημα τοῦ ἐμοῦ αἰσθητηρίου
τῆς ὀσφρήσεως; ὥσε τὸ εὐῶδες κεῖται ἐν ἐμοῖ, καὶ ὄχι
ὅτι εἶναι τι ὄν κείμενον ἐντὸς τῶν ἔξωθεν ἐμοῦ σωμάτων.

Ἐγὼ τρώγω μέλι, καὶ αἰσθάνομαι γλυκύτητος. Τώ-
ρα δυοῖν θάτερον: ἢ αὕτη ἢ γλυκύτης εὐρίσκεται ἐντὸς
τοῦ μέλιτος, ἢ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ. Ἄλλ' ἂν ἐκ τοῦ γλυ-
κάντικῶς διατιθέμενος ἕνεκα τοῦ προσαχθέντος μέλιτος
εἰς τὴν ἐμὴν γεῦσιν, εἴπω γλυκὺ τὸ μέλι: καὶ ἂν ἐκ τοῦ
πικρατικῶς διατιθέμενος ἕνεκα τοῦ προσαχθέντος εἰς τὴν
ἐμὴν γεῦσιν ἀψίνθου, εἴπω πικρὸν τὸ ἀψίνθιον: ὅ ἐστι με-
θερμηνευόμενον, ἂν ὡς ἐκ τῶν εἰς ἐμέ συμβαινόντων
παθῶν ἀποφασίσω, ὅτι συμβαίνουνσι τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὰ
ποιούντα τὸ πάθος, τότε ἔπρεπε νὰ εἴπω ὅτι ἐπειδὴ καὶ
ἢ προσπίπτουσα εἰς τὰς σάρκας μου μάσιξ μὲ ἀλγύνει, ἄρα
καὶ ἢ μάσιξ ἀλγεῖ, ὅπερ εἶναι ἀσύστατον· ὥσε οὔτε ἢ
γλυκύτης εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ μέλιτος, οὔτε ἢ πικρία ἐν-
τὸς τοῦ ἀψίνθου, ἀλλ' εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ διαθέσεις τῆς
ἐμῆς ψυχῆς. Καὶ τοσοῦτον ὀλίγον εὐρίσκεται ἢ γλυκύτης
ἐντὸς τοῦ μέλιτος, ὥσε πολλάκις, ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν,
αὐτὴ γλυκύτητος ἐμποιεῖ πικρίαν εἰς ἡμᾶς τὸ μέλι.

Ἐγὼ περιδιαβάξω τὴν ἐμὴν χεῖρα ἐπὶ τινος σώμα-

τος καὶ αἰσθάνομαι ὁμαλότητος. Τώρα δυοῖν θάτερον: ἢ αὕτη ἢ ὁμαλότης εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐφαπτομένου σώματος, ἢ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ. Ἄλλ' - ἢ ἀφ' ἑνὸς σώματος τί ἄλλο εἶναι ἢ ἐμὸν αἰσθημα (αὐτόθι); "Ὡς ἡ ὁμαλότης εἶναι διάθεσις τῆς ἐμῆς ψυχῆς, καὶ ὄχι ὄν τι κείμενον ἔξωθεν ἐμοῦ." Ἐπειτὰ ἂν ἡ ὁμαλότης ἔκειτο ἔξωθεν ἐμοῦ, ἔπρεπεν ἐπίσης νὰ κῆται καὶ ἡ ἀλγηδὼν ἢ ἐκ τοῦ κεντήματος τῆς βελόνης, καὶ ἢ ἐκ τοῦ καυσίματος τοῦ πυρός, καὶ ὡς φαίνεται κεῖται ἐντὸς ἐμοῦ. Καὶ σοχάσου πόσον εἶναι τοῦτο τὸ ἀσεῖον. Ἔως οὐ τὸ πῦρ κεῖται μακρόθεν ἡμῶν καὶ ἀπλῶς μᾶς θερμαίνει, ἡμεῖς λέγομεν τὸ πῦρ θερμόν: ὁ ἐστὶν ὑπονοοῦμεν τρόπον τινα τὴν θερμότητα ἐν τῷ πυρὶ, ἀφ' οὗ ὁμως πρότεγγίσει εἰς ἡμᾶς, καὶ μᾶς καύσει, τότε ἐξαγομεν ἐξ αὐτοῦ τὸ καύσιμον, καὶ μετακομίζοντες αὐτὸ ἐντὸς ἡμῶν ἐκτελοῦμεν αὐτὸ ἡμετέραν διάθεσιν, καὶ τότε λέγομεν ἡμᾶς αὐτοὺς καυσοῦς, καὶ ὄχι τὸ πῦρ. Ἄλλ' ἂν ἡ μεγίστη ἐνέργεια τοῦ πυρός: τὸ καύσιμον λέγω, κῆται ἐν ἡμῖν, δῆλον ὅτι καὶ ἡ μικρά: τουτέστιν ἡ θερμότης.

"Ὡς αἱ ποιότητες τῶν σωμάτων εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἡμέτερα αἰσθήματα, καὶ ἐντὸς τῶν σωμάτων εὐρίσκεται βέβαια οὐδὲν τῶν τοιούτων. Καὶ ἐπομένως λέγοντες τὰ σώματα λευκά, εὔηχα, εὐώδη, γλυκά, ὁμαλά κτῆ (135) ἡμεῖς ἀναφέρομεν τὰς ἑαυτῶν διαθέσεις εἰς τὰ ποιῶντα εἰς ἡμᾶς ταῦτα τὰ πάθη. Ἄλλὰ τοῦτο ἤθελεν εἶναι τὸ αὐτὸ, ἂν τὸ κηρίον ρευσσιζόμενον ὑπὸ τοῦ πυρός, ὠνόμαζε ρευστὸν τὸ πῦρ, ἢ ἂν ὁ πηλὸς σκληρυνόμενος ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὠνόμαζε σκληρὰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτίνας!

Συμπέρασμα λοιπὸν ἐντεῦθεν, ὅτι ἢ ὑπὸ τῶν Μεταφυσικῶν διαίρεσις τῶν ποιότητων εἰς ἐμφύτους, καὶ μὴ (138), εἶναι μὴ ἀληθής.

142. Ὅτι λοιπὸν ἡμεῖς ἀναφέρομεν τὰ ἡμέτερα αἰσθητά ἢ διαθέσεις εἰς τὰ ἔξωθεν ἡμῶν κείμενα σώματα, εἶναι ἀληθέστατον. Ὁ λόγος ὅμως τούτου τοῦ φαινομένου ὑπάρχει, καὶ κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν μεγάλων Μεταφυσικῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀλεμβήρτου, ἀδύνατον νὰ εὔρεθῃ· περὶ τῆς λύσεως ὅμως τοῦ ὁποίου ἠθέλεν εἰποῖτε. α'. Ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν αἰσθάνεται· ὅ ἐστιν ὅτι γινώσκει τὰς ἑαυτῆς διαθέσεις. β'. Εἶναι δόξα κοινὴ ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἔχει πᾶσαν πληροφορίαν περὶ τῆς ὑπάρξεώς τῶν ἔξωθεν αὐτῆς σωμάτων. γ'. Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι εἶναι ἀνεπαίσθητον εἰς αὐτὴν, τὸ πῶς τὰ σώματα ἐνεργοῦσιν ἐπ' αὐτῆς (30). Τούτων λοιπὸν δοθέντων, λέγω ἐγὼ ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται ἀναγκαίως ἔχει νὰ ἀκολουθήτῃ εἰς αὐτὴν δυσὶν θατέρον· ἢ ἑαυτὴν νὰ νομίζῃ ποῖον, ἢ τὰ σώματα, καὶ μέσος ὅρος εἶναι ἀδύνατος. Ἐγὼ λοιπὸν λέγω ὅτι τὸ πρῶτον εἶναι ἀδύνατον. Καθότι σῶμά τι, ὅπερ ἡμεῖς ὀνομάζομεν λευκόν· ἢ χιόν, φέρε εἰπεῖν, ἐκτελεῖ ἐπὶ τῆς ὀράσεώς μου τὸ αἶσθημα λευκότητος, ὅπερ δηλονότι εἶναι διάφορον τῶν λοιπῶν ταυτοχρόνως πρὸς μὲ ἐγειρομένων αἰσθημάτων, καὶ ὅπερ ἐγὼ πρέπει νὰ σοχασθῶ, ἢ ἐμὴν διάθεσιν, ἢ τῆς χιόνος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν πρώτοις τὸ πρᾶγμα γίνεται ἄνευ τινος ἀληθοῦτος· δευτέρον δὲ ἀρθείσης τῆς χιόνος, ἢ τῶν βλεφάρων κλεισθέντιν, ἢ λευκότης μηδενίζεται, καὶ τοῦτο ὄχι ἅπαξ, ἢ δις, ἀλλ' ἀπειρώς· ἐγὼ εἶμαι βε-

βιασμένος· ναὶ συνάξω, ὅτι ἡ λευκότης κείται ὄχι ἐν ἐμοί, ἀλλ' ἐπὶ τῆς χιόνας, καὶ συμπέφυκέ πως μὲ αὐτήν. Καὶ τί- ἄλλο ἄραγε ἀκολουθεῖ εἰς ἡμᾶς, ὅταν ἡμεῖς κινούμενοι διὰ τοῦ πλοίου περὶ τὴν ὄχθην, ὡς μηδενὸς πάθους γενομένου εἰς ἡμᾶς, ἀναφέρωμεν τὴν ἑαυτῶν κίνησιν ὄχι εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀλλ' εἰς τὴν ὄχθην; Τί - δὲ περιστρεφόμενοι ἡμεῖς περὶ τὸν ἄξονα τῆς γῆς, ὡς μηδενὸς πάθους γενομένου εἰς ἡμᾶς, δὲν ἀναφέρωμεν τὴν ἑαυτῶν κίνησιν εἰς τὰ οὐράνια σώματα, καὶ δὲν ἤθελε νομισθῆ ἀσέβεια, ἂν τις ἐδόξαζε τὸ ἐναντίον; Τοῦτο - λοιπὸν δὲν εἶναι ἀπόδοσις τοῦ ἰδίου πάθους εἰς τὰ πρὸς ἡμᾶς ἐνεργοῦντα σώματα; Ἀναντιρρήτως. Ὡς ε λέγω ἐγώ, ἂν ἡμεῖς ἀναφέρωμεν τὴν ἑαυτῶν κίνησιν εἰς τὰ ἀκίνητοῦντα σώματα, καὶ τοῦτο δὲν ἐμποιῆ θαυμασμόν τινα εἰς τοὺς Μεταφυσικοὺς, τίνος - ἔνεκεν ναὶ προξενήσῃ θαυμασμόν, ὅταν ἡμεῖς ἀναφέρωμεν τὰ αἰσθήματα ἡμῶν αὐτῶν εἰς τὰ ἐκτὸς ἡμῶν σώματα, ἐν ᾧ ἀμφοτέρα ἔχουσι τὸν αὐτὸν λόγον; Πλὴν ταῦτα ἀρκούσι. . διότι ἡμεῖς θέλομεν ἐξετάσει τοῦτο τὸ πρόβλημα καὶ εἰς ἄλλο μέρος.

143. Κατὰ μὲν τοὺς φιλοσόφους λοιπὸν αἱ ποιότητες τῶν σωμάτων εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἡμέτερα αἰσθήματα, κατὰ δὲ τοὺς κοινούς, ὄντα συμπεφυκόια τοῖς σώμασιν. Ἐγὼ ὅμως νομίζω, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ὅτι φιλόσοφοι καὶ ἰδιῶται εὐρίσκονται εἰς παντελῆ ἄγνοιαν περὶ τῶν ποιότητων, ἀγκαλὰ καὶ καθ' ἑκάστην ἀκούει τις οὐδὲν ἄλλο συνεχέσερον ἐκ τοῦ σώματος αὐτιῶν. Μένει λοιπὸν ναὶ ἰδῶμεν, ἂν ἦναι τρόπος ναὶ δοθῆ ἐξήγησις τις περὶ τούτου τοῦ σκοτεινοῦ πράγματος. Ἀπεδείχθη ἀποχρόντως ἡ ὑπαρξίς ῥευστοῦ τίνος, καὶ ὅτι εἶναι τοῦτο αὐτὸ, ὅπερ διε-

γείρει εἰς ἡμᾶς τὰ αἰσθήματα (37). Ὡς ὄντος τούτου τοῦ ῥευστοῦ ἑνός, καὶ ἀπείριων τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ εἰς ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων, ἀκόλουθον εἶναι ἢ διαφορὰ τῶν αἰσθημάτων νὰ προκύπτῃ ἐκ τῶν σωμάτων, ἐξ ὧν περὶ τὸ ῥευστὸν ἐκρέει: ὅ ἐστιν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴδῃ διαφορὸν ὕψασμα εἰς ἕκαστον τῶν σωμάτων, οὗ ἕνεκα νὰ λαμβάνωσι διαφορὸν θέσιν τὰ μόρια τοῦ ἐξ αὐτῶν ἐκρέοντος ῥευστοῦ, ἐξ οὗ δηλονότι ἤθελε γεννηθῆ ἢ διαφορὰ τῶν αἰσθημάτων. . . καὶ ἐντεῦθεν ὅσα τῶν σωμάτων ἤθελον ἔχει ὅμοιον ὕψασμα, ταῦτα νὰ ἐκτελῶσι καὶ ὅμοια αἰσθήματα. Οὕτως ἐπειδὴ ἢ χιών, ἢ τίτανος, ὁ χάρτης, τὸ γάλα, κτξ, ἐκτελοῦσιν ὅμοιον αἶσθημα εἰς τὴν ἐμὴν ἕρσιν, ἀνάγκη εἶναι νὰ εἴδῃ ὁμοιότης τις εἰς τὸ ὕψασμα τῶν μορίων αὐτῶν, καὶ ἐντεῦθεν ὁμοιότης εἰς τὴν θέσιν τῶν μορίων τοῦ ἐκρέοντος ἐξ αὐτῶν ῥευστοῦ. Ὡς ποιότης τῶν σωμάτων εἶναι τι βέβαια, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τοιούδε ὕψασμα τῶν μορίων αὐτῶν, οὗ ἕνεκα λαμβάνουσι τὴν τοιάνδε θέσιν τὰ μόρια τοῦ ἐξ αὐτῶν ἐκρέοντος πανταχῆ κινήτου.

144. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὁμοίου ἢ ἀνομοίου ὕψασματος τῶν μορίων τῶν σωμάτων, εἴτε τῆς θέσεως τῶν μορίων τοῦ ἐξ αὐτῶν ἐκρέοντος ῥευστοῦ γεννᾶται εἰς ἡμᾶς ἢ ὁμοιότης, ἢ ἀνομοιότης τῶν αἰσθημάτων. . . καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ ἔχω οὐδὲν ἄλλο μέσον τοῦ νὰ ἐκθέσω εἰς τὸν ἀκροατὴν τὴν τοιάνδε θέσιν, ὑπῆρξεν ἀνάγκη εἰς ἐμὲ νὰ θύσω εἰς τὸ σῶμα, ὅπερ ὄνομα ἐδώκαμεν ἀμφοτέροι ἐκ συμφώνου εἰς τὸ αἶσθημα (2), ὅθεν ὠνόμασα λευκὴν τὴν χιών, καὶ ἤθελεν εἶναι τῆς ἀδυνατῶν ἀδύνατον εἰς ἐμὲ νὰ κάμω τὸν ἀκροατὴν νὰ ἐννοήτῃ ὅτι ἢ χιών, ἢ ἢ τίτανος, ἢ ὁ

χάρτης, ἢ τὸ γάλα, ἢ κτξ, ἐκτελοῦσιν εἰς ἐμὲ ὅμοιον αἴσθημα, καὶ διάφορον τῆς καπνίας καὶ πορφύρας, ἂν δὲν ἐμεταχειριζόμεν τὸ αὐτὸ ὄνομα, λευκότητα λέγω. Ἐπειτὰ ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι ἐν γένει οἱ ἄνθρωποι διδῶσιν τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ εἰς τὴν αἰτίαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα. Καθότι ἔλξιν οἱ φυσικοὶ ὀνομάζουσι τὸν πλησιασμὸν ἐνὸς σώματος πρὸς ἄλλο, ὡς τοῦ σιδήρου, φέρε εἰπεῖν, πρὸς τὸν μαγνήτην, ταυτέσι τὸ ἀποτέλεσμα, πλὴν ὅχι ὀλιγώτερον οὔτοι λέγουσιν ἔλξιν καὶ τὴν δύναμιν τούτου τοῦ ἀποτελέσματος. Τοιοῦτίν τι λοιπὸν εἶναι καὶ ἡ ὄρασις, καὶ ἡ βαρύτης, καὶ ἡ συγγένεια τῶν σωμάτων, κτξ. Πλὴν λέγων τις πῶς ἡ χιών εἶναι λευκή, δὲν πρέπει νὰ ἐννοῇ ὅτι, οἷου αὐτὸς αἰσθήματος αἰσθάνεται, παρουσίας τῆς χιόνος, τοιοῦτόν τι εὐρίσκεται καὶ ἐν τῇ χιόνι, ἀλλ' ὅτι τὰ τῆς χιόνος μέρη ἔχουσι τοιοῦτον τὸ ὕψασμα, ὥστε νὰ διεγείρωσιν εἰς αὐτὸν τὸ τῆς λευκότητος αἴσθημα.

145. Ἄν λοιπὸν, ἤθελεν εἰποῖ τις, καὶ αἱ ἰδέαι ἡμῶν ἦναι ὅχι μερικαί, ἀλλὰ γενικαί (74): ὅ ἐστιν ἂν λαμβάνωσιν τὴν ὑπόστασιν διὰ τοῦ λογικοῦ (105), πολὺ πλέον ἤθελον εἶναι τοιαῦται αἱ ποιότητες. Σῶμα τι, ἢ χιών, φέρε εἰπεῖν, κείμενον ἔμπροσθεν μου διεγείρει εἰς ἐμὲ αἴσθημά τι, ὅπερ ὀνομάζομεν λευκότητα, ἐξ οὗ περ ἡ χιών ὀνομάζεται λευκή. Τώρα, λέγω ἐγὼ, ἂν ἡ ψυχὴ μου δὲν εἶχεν ἀρχέτυπον τῆς λευκότητος, πῶς ἤθελεν ἀποφασίσει ὅτι τοῦτο τὸ αἴσθημα εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ τῆς τιάνου, γάλακτος, κτξ; Ἐχούσης λοιπὸν τῆς ψυχῆς ἀρχέτυπον τῆς λευκότητος: ταυτέσιν ἰδέαν, αὕτη ἔπρεπε νὰ ἦναι ὡς αὐδύπαρκτόν τι ἐν τοῖς σώμασιν, ὅπερ εἶναι ἡ ποιότης. Ὁ-

ἐξ' ἐγὼ λέγω λευκότητα τῆς χιῶνος, ἐγὼ ἐννοῶ οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ ὅτι ἡ χιὼν ἔχει τὸ αὐτὸ ὕφασμα, οἷον ἔχει καὶ ἡ τίτανος, καὶ ὁ χάρτης, καὶ τὸ γάλα, κτξ: ὅ ἐστιν ἐγὼ ἀνάγω εἰς τὸ οὐδὲν ἑκάστων τῶν μερικῶν, ὅπερ εἶναι ἔργον τοῦ λογικοῦ, εἴτε συμπέρασμα.

§ 146. Ἐν λοιπὸν αἱ ποιότητες ἢναί συμπεράσματα συλλογισμῶν, πάλυ πλέον ἤθελον εἶναι τοιαῦτα τὰ ἐπίθετα τῶν ὀνομάτων. Καθότι τὰ ἐπίθετα τῶν ὀνομάτων πρῶτον μὲν ἀπαιτοῦσιν ὑπαρξίν σωμάτων ἔξωθεν ἡμῶν κειμένων, ὅπερ, ὡς θέλομεν ἰδοῖ ἐχομένως, εἶναι ἔργον τοῦ λογιστικοῦ. . . δεύτερον δὲ ὑπαρξίν ιδιότητος τινος, ἥτις οὐσα κοινὴ εἰς πολλὰ ἄτομα ἢ εἰς πολλὰ εἴδη σωμάτων, ἀνάγκη πᾶσα εἶναι, διὰ τὴν λάβην ὑπόστασιν, τὴν ἔχη δημουργόν τὸ λογιστικόν. Τὸ, λευκὸς λίθος, φέρει εἰπεῖν, σημαίνει ὅχι ὀλίγα: τούτεσι πρῶτον μὲν ὅτι εἶναι τι ἔξωθεν ἐμοῦ, δεύτερον δὲ ὅτι τοῦτο ἐνεργεῖ εἰς τὸ αἰσθητήριον τῆς ὀράσεώς μου οὕτως, ὡς ἡ χιὼν, ἡ τίτανος, ὁ ὄθους τοῦ ἐλέφαντος, κτξ, καὶ ὅτι διαφόρως τῆς καπνίας, τῆς κινάβρεως, τῆς πορφύρας, κτξ.

Συμπέρασμα λοιπὸν ἐντεῦθεν ὅτι τὰ κτήνη εἶναι ἀνεπιτήδεια διαλέκτου, ὡς ὄντα ἐσερημένα λογιστικοῦ.

Ἔτε ὁμοίως τὰς ποιότητας τῶν σωμάτων θεωρεῖτε, εἴτε τὰς ιδέας, εἴτε τὰ αἰσθηματικά, οὗτος πρῶτον μὲν θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα ὅχι ἄνευ λέξεων, εἴτα τὸ θεωρεῖ μόνον ἐν ἑαυτῷ καὶ οὐδ' ὅλως ὡς πρὸς τοὺς περίξ αὐτοῦ ὁμοίους. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς ἔχομεν χρῆσαν καὶ τούτου: τοῦ τὴν ἐμφανίσωμεν λέγω καὶ εἰς τοὺς περὶ ἡμᾶς. . . καὶ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον τὴν ἐκτελεσθῆναι ἄνευ λέξεων

ἡ διαλέκτου, ἀναγκαίως ἐπακολουθεῖ καὶ ἡ θεωρία τῶν διαλέκτων, καὶ τῶν γραμμάτων.

Κ Ε Φ. Ζ'.

Περὶ Διαλέκτων καὶ Γραμμάτων.

147. ²¹ **Α**ν οἱ ἄνθρωποι εἶχον πλήρη τὸν ἐγκέφαλον αὐτῶν ιδεῶν καὶ γνώσεων. ἂν εἶχον ταύτας τὰς ιδέας καὶ καθ' ἑαυτὰς καὶ συνδεδεμένας (120), ὥς ἐδηλονότι νὰ φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν τὸν κόσμον ὅλον: οὐράνια λέγω καὶ ἐπίγεια, γινώσκοντες καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὰ λοιπὰ ὄντα, ὥς νὰ ἀποφεύγωσι μὲν ἕσα μηδενίζουσι τὴν ἑαυτῶν ὑπαρξιν, νὰ ἐκδιώκωσι δὲ τὰ συμφέροντα αὐτοῖς ἅπασαι αὐταὶ αἱ ιδέαι ἠθέλον διακείμενοι κεκαλυμμέναι καὶ τρόπον τινα τεταμμέναι ἐντὸς τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, χωρὶς νὰ ἦναι δυνατόν οὔτε εἰς τὸν ταύτας ἔχοντα ἢ νὰ τὰς ἀνακαλύψῃ, οὔτε εἰς τοὺς πέριξ νὰ τὰς ιδῶσιν, ἂν ἡ φύσις δὲν ἐπρουόει νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἄνθρωπον μὲ φωνητικὸν ὄργανον καὶ μὲ λογικὸν (144), ὥς ἐδηλονότι ὁ ἄνθρωπος νὰ παρκαῖ τὰς ιδέας αὐτοῦ, καὶ νὰ τὰς ἐκτελήαισθῃ τὰς εἰς τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ διὰ τῶν σημείων ἢ λέξεων.

Ἄν ὅμως οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐσάρκουσιν τὰς ιδέας αὐτῶν διὰ τῶν λέξεων. . . καὶ πρὸς τοῦτοις ἂν διὰ τῶν γραμμάτων δὲν ἔδιδον ὑπόστασιν εἰς τὰς λέξεις, ἢ ιδέας, ὥς ἀφ' οὗ τὰς ἐξάξωσιν ἔξω τῆς κεφαλῆς, νὰ τὰς σέλλωσι καὶ

μακρὰν καὶ εἰς τὸ μέλλον: ὅ ἐστιν νὰ τὰς ἀποκαταστῶσιν κινήτας κατὰ τε τόπον καὶ χρόνον, αὐτοὶ ἤθελον εἶναι ζῶα ὑπερεκπερισσοῦ ἄθλια τοῦ κόσμου. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν ἐγεννήθησαν ἄνθρωποι ἐκ φύσεως: ἔλαβον λέγω ἐκ τῆς φύσεως τὰ αἰσθητήρια τοῦ νὰ ἀντιλαμβάνωνται τῶν προσβολῶν τῶν ἔξωθεν σωμάτων. ἔλαβον ἐξ αὐτῆς τὴν δύναμιν τοῦ νὰ κατασκευάζωσιν ἐκ τῶν ἀτομικῶν γενικὰς ιδέας (77). ἔλαβον ἐξ αὐτῆς, ὡς φαίνεται, ὅχι ὀλιγώτερον καὶ ὄργανα ἐπιτήδεια τοῦ νὰ προφέρωσιν ἐν ἄρθρῳ τοὺς ἤχους. ἢ ἂν θέλῃς νὰ διδῶσι ποιότητα εἰς αὐτοὺς, ὡς ἐὰν διὰ τούτου νὰ ἀποκαθιστῶσιν αἰσθητὰς τὰς ιδέας αὐτῶν. Ἄρησεν ὅμως εἰς αὐτοὺς τὸ νὰ βάλωσι τὴν δύναμιν εἰς ἐνέργειαν: ὅ ἐστι νὰ ἐρεῦρωσιν οὗτοι αὐτοὶ σημεῖα τῶν ἰδίων ιδεῶν ἢ λέξεις, ὡς ἐὰν αὐτῶν ὅχι μόνον νὰ ἀνακαλύπτωσι τὰς ἑαυτῶν ιδέας εἰς τοὺς λοιποὺς, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰς ἀναλύωσιν. ἢ ἂν θέλῃς νὰ ἐννοῶσι λεπτομερεστέρας τὰς αὐτῶν ιδέας, ὡς τοῦτο θέλομεν ἰδεῖ ἐχομένως, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ διάλεκτος.

148. Πᾶν λοιπὸν τὸ παριστάνον τὰς ἡμετέρας ιδέας λέγεται **Σημεῖον**. Καὶ πᾶν σύστημα σημείων, εἴτε εἰς τὴν ὄρατιν διευθυνόμενον, εἴτε εἰς τὴν ἀφήν, εἴτε εἰς τὴν ἀκοήν ὀνομάζεται **Διάλεκτος**. Ὡς ἡ ἱερογλυφικὴ, ἡ συμβολικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ ἀριθμητικὴ, ἡ γεωμετρία, ἡ ἀλγεβρα εἶναι διάλεκτοί τινες. Ὅθεν ἐκ τῶν σημείων τῶν ἡμετέρων ιδεῶν ἄλλα μὲν διευθύνονται εἰς τὴν ὄρασιν, ἄλλα δ' εἰς τὴν ἀφήν, καὶ τὰ πλείονα καὶ εὐκολωτέρας εἰς τὴν ἀκοήν. Καθότι σημεῖα τῶν ἡμετέρων ιδεῶν ἦν δυνατόν, νὰ ἦναι αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν, τῆς κεφα-

λῆς, καὶ ὀλοκλήρου τοῦ σώματος, καὶ μάλιστα τῶν ὀφθαλμῶν, πλὴν ἅπαντα ταῦτα ἤθελον εἶναι ταχύτατα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐπρόκρινον τοὺς ἤχους τοὺς ἐνάθρους ἢ λέξεις, αἵτινες ἐκτελοῦνται διὰ τῆς κινήσεως τῆς γλώσσης πρὸς τὸν αὐσανίσκον ἢ τοὺς ὀδόντας μετὰ τῆς συγκινήσεως τῶν χειλέων, ἔνθα διὰ τῆς τοιαύτης ἐργασίας ὁ ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ πνεύμονος ἀήρ διαφόρως σχηματιζόμενος ἐκπληροῖ τὰς διαφόρους φωνὰς ἢ λέξεις, ὅπερ καὶ ἐνάθρωσις λέγεται. Ὡς ἡ ἐνάθρωσις εἶναι ποιότης τοῦ ἤχου (135).

149. Ὡς ἡ διάλεκτος ἤθελε διαιρεθῆ εἰς πραγματικὴν καὶ εἰς φωνητικὴν. Καὶ πραγματικὴ μὲν εἶναι ἡ διὰ τῆς κινήσεως τινος μέλους τῆμῶν γινομένη καὶ διευθυνομένη εἰς τὴν ὄρασιν, ἀφῆν, καὶ ἀκοὴν, φωνητικὴ δὲ, ἡ ἐνάθρωσις τῶν ἤχων, καὶ κυρίως μὲν εἰς τὴν ἀκοὴν διευθυνομένη, χρωμένη δ' ὄχι ὀλίγου καὶ τὴν πραγματικὴν, καὶ μάλιστα εἰς καιρὸν μεγάλων παθῶν, ἔνθα ἡμεῖς ἐῷμεν διόλου τὴν φωνητικὴν καὶ μεταχειριζόμεθα τὴν πραγματικὴν, ὡς οὖσαν ἐνεργητικωτάτην, εἰ καὶ παχυτάτην.

150. Ὡς ἤθελεν ἀπαντήσαι τις οὐδεμίαν δυσκολίαν νὰ συνάξῃ ὅτι ἡ φωνητικὴ διάλεκτος ἔλαβε τὴν ἐαυτῆς σύλληψιν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς. Καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι δυνατώτατον. Καθότι ὦν ὁ ἄνθρωπος φύσει ἐνεργητικὸς, ὡς αἰσθανόμενος τῶν προσβολῶν τῶν ἔξωθεν σωμάτων, καὶ ὡς διανοούμενος (93): ἢ ἂν θέλῃς ὡς ἐνεργῶν καὶ ὡς ὀμιλῶν τὴν πραγματικὴν διάλεκτον εἰς τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ, ἢ ὀρθώτερον εἰπεῖν, ὡς τῶν μελῶν αὐτοῦ

ὀμιλούντων, ἀκουσίως πως αὐτοῦ, καὶ παριστώντων τὰς διαθέσεις αὐτοῦ, ἂν βιασθῇ ὑπότινος μεγάλης χρείας, δύναται νὰ ἐμποιήσῃ ἐναρθρῶσιν τινα εἰς τὴν κραυγὴν αὐτοῦ, ὡς τὸ δὲ οὐ καὶ τοῦτο ἤθελεν εἶναι λέξις.

Δήλον ὅμως ὅτι ὁ σπόρος τῆς διαλέκτου ἐνοικεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐντέθαμμένος ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως. Καθότι καθὼς τὰ μέλη αὐτοῦ παρισῶσι τὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὁμοίους, οὕτως αὐτὸς, καθὸ λογικός, συνάγει ὅτι ἡ ὁμοία κίνησις τῶν μελῶν τῶν ὁμοίων αὐτοῦ πρέπει νὰ παρισῶ τὴν ὁμοίαν διάθεσιν τῆς ψυχῆς ἐκείνων. Καὶ ἐπειδὴ αἱ κινήσεις τῶν ἑαυτοῦ μελῶν γίνονται οὔτε ἐξ ἑαυτῶν, οὔτε ἀπλῶς, ἀλλὰ πρὸς παράστασιν διαθέσεως ἐσωτερικῆς, τούτου ἕνεκεν καὶ αὐτὸς δύναται νὰ μεταβάλῃ τὰ ἀκούσια εἰς ἐκούσια καὶ διδάκτα σημεῖα, ὑπερ τῷ ὄντι εἶναι μυστήριον καὶ ἐκπλήξιν εἰς τὸν ἀνθρώπου ἐμποιοῦν. Καὶ κατὰ τοῦντον τὸν τρίπον ἔχει διαφόρως ἡμεῖς βλέπομεν καὶ τὰ βρέφη νὰ ὀνοματοθετοῦσιν: ὅ ἐστι βιαζόμενα ὑπὸ τῆς χρείας νὰ ὀνομάζωσι ἡ α π π ἂ τὸν ἑαυτῶν καλοθελητήν.

151. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ λέξεις ἢ διαλέκτος εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἤχοι ἐναρθροί. . . καὶ ἡ ἐναρθρῶσις τῶν ἤχων εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ποιότης τοῦ ἤχου (148) . . . καὶ ἐπειδὴ αἱ ποιότητες εἶναι ἀπείροι (135), ἐπόμενον εἶναι νὰ μὴν ἦναι μία διάλεκτος ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ πάμπολλαι, καὶ ἔτι αἱ οὗσαι, νὰ μεταμορφοῦνται ἀδιακόπως, καὶ τούτο εἴτε πρὸς τὸ κρεῖττον, εἴτε πρὸς τὸ χεῖρον: ἀναλόγως δηλονότι μὲ τὸ ποιητικὸν αἴτιον τῶν διαλέκτων: τουτέστι τὸ λογικὸν τῶν κατοίκων. Τὸ πλῆθος ὅμως τῶν διαλέ-

κτων αὐξάνει τὴν πεδιάδα τῶν ἐφευρέσεων τῶν ἀνθρωπίνων γνύσεων.

Ἐπειδὴ ὅμως πάλιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄνθρωποι: τοῦτέσι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, τούτου ἕνεκεν εἶναι ἀνάγκη πᾶσα εἰς τὰς διαλέκτους αὐτῶν νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν βᾶσιν. Καθότι ἐπειδὴ λέγω καὶ ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι καὶ αἰσθητικοὶ καὶ λογικοί, δῆλον ὅτι καὶ ἡ διάλεκτος αὐτῶν πρέπει νὰ ἐφεδράζη ἐπὶ τούτων τῶν δύο ιδιοτήτων, καὶ ἐπ' οὐδενὸς ἄλλου. Καὶ ἐπειδὴ ἅπαντες, καθὸ λογικοί, ἔχουσιν ιδέας (46), εἴτε εἰκόνας ὄντων αὐθυπάρκτων ἢ ὡς αὐθυπάρκτων (74), ἐπόμενον εἶναι ἅπασαι αἱ διαλέκτοι νὰ ἔχωσι καὶ λέξιν ἰσοπλατῆ με' αὐτὰς καὶ ἰσοδύναμον, ὅπερ Ὀνομα ἢ Ἑλληνικὴ διάλεκτος ὀνομάζει: ὅ ἐστιν ἅπασαι αἱ διαλέκτοι πρέπει νὰ ἔχωσιν ὄνομα. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα δύνανται νὰ παρασηῶσι καὶ τὴν οὐσίαν ἐνὶς αὐθυπάρκτου (75), καὶ τὰς ποιότητας αὐτοῦ (135), ἐπόμενον εἶναι ἅπασαι αἱ διαλέκτοι νὰ διαιρῶσι τὰ ὀνόματα εἰς Οὐσιαστικά καὶ Ἐπίθετα. Ἐπεὶ ἐπειδὴ ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι, καθὸ αἰσθητικοί, ὀχι μόνον διατίθενται, ἀλλὰ καὶ οὕτω πως (5), ἐξ οὗ ἐπιταί ῥοπή καὶ φυγή: ὅ ἐστι κίνησις τις ἢ ἐνέργεια, ἐπόμενον εἶναι ἅπασαι αἱ διαλέκτοι νὰ ἔχωσιν ἄλλην λέξιν ἰσοπλατῆ ταύταις καὶ ἰσοδύναμον, ὅπερ καὶ Ῥῆμα ἢ Ἑλληνικὴ διάλεκτος ὀνομάζει. Καὶ ταῦτα τὰ δύο εἶναι τὰ οὐσιώδη μέρη τοῦ λόγου, τὰ δὲ λοιπὰ πρὸς σαφήνειαν μόνον καὶ σχολισμὸν. Ἄν δ' ἡ ἀντιωνυμία καὶ ἡ μετοχὴ ἦσαν σημεῖα ἰδεῶν, εἶναι καθὸ ἐπίτροποι τῶν τε ὀνομάτων καὶ ῥημάτων. Ὅτι δ' αἱ ῥοπαὶ καὶ φυγαὶ ἁπάντων τῶν

ἀνθρώπων εἶναι αἱ αὐταὶ ἐν παντὶ τύπῳ καὶ χρόνῳ, με-
κρὰ παρατήρησις ἐξάγει τὸν ἀκροατὴν ἐκτὸς ἀμφιβολίας.
Καθότι εἰς ἕκαστον τόπον καὶ αἰῶνα οἱ ἄνθρωποι ἀφ' οὗ
κουρασθῶσι, κάθηνται ἢ πλαγιάζουσι· καὶ ὅταν ἀλγῶ-
σι, φωνάζουσι. . . καὶ ὅταν χαίρωσι, γελῶσιν ἢ κολακεύ-
ουσι. . . καὶ ὅταν πεινώσιν ἢ διψῶσι, τρώγουσιν, ἢ πίνου-
σι. . . καὶ τὰ μὲν ἀρέσκοντα τῶν φαγητῶν ἐκλέγουσι, τὰ δ'
ἀπαρέσκοντα ἀποποιούνται, καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ὡσαύτως
δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἠθικῶν: τοῦτέστιν ἕκαστος αὐτῶν ζητεῖ πλου-
τον, ζητεῖ δόξαν, καὶ ἀποφεύγει τὴν ἐνδειαν καὶ τὸ ὕνειδος.

152. Ὅντων λοιπὸν διαφορῶν τῶν διαλέκτων ἐπὶ
τῆς γῆς, καὶ ἀπασῶν ἐχούσων τὴν αὐτὴν ἀρχὴν: τοῦτέ-
στι τὴν χρεῖαν (150), ἐπόμενον εἶναι α', πᾶσα διάλεκτος νὰ
ἔρχηται εἰς τελειότητα ἀναλόγως μὲ τὰς χρεῖας τῶν ὀ-
μιλούντων: τοῦτέστι μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν τεχνῶν καὶ ἐ-
πισημῶν τοῦ ἔθνους τοῦ τὴν διάλεκτον ἔχοντος. Ὡς οὐ-
δεὶς ἀπαντὰ δυσκολίαν τινὰ εἰς τὸ νὰ συνάξῃ, ὅτι ὅσαι
τῶν διαλέκτων εἶναι ἐσερρημέναι τεχνῶν καὶ ἐπισημῶν,
αὐταὶ εἶναι ἀτελέσταται καὶ παχύταται. Ἴσως ὁμῶς ἤθελεν
εἰποῖ τις ὅτι ἐκτὸς τῆς τελειότητος τῶν τεχνῶν καὶ ἐπι-
σημῶν πρὸς τελειοποίησιν μιᾶς διαλέκτου, συντρέχει καὶ
τι ἄλλο. Καθότι ἡμεῖς βλέπομεν τὰς τέχνας καὶ ἐπισῆ-
μας νὰ φθάσωσιν ἤδη εἰς τὴν αὐτὴν τελειότητα εἰς ἅπα-
σαν τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς πολλὰ νὰ ὑπερβῶσιν, πλὴν ἅ-
πασαι νὰ παραχωρῶσι τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν τῶν Γάλλων.
Καὶ ἔτι αἱ μὲν τέχναι καὶ ἐπισῆμαι, εἰ καὶ μὴ ἅπασαι,
ἔφθασαν μὲν τὴν σήμερον εἰς ἀκμὴν εἰς τὴν Εὐρώπην,
ὅσον βέβαια δὲν εἶχον φθάσειτινες τούτων τὸ πάλαι με-